

УДК 338.48

Заваріка Галина Михайлівна,
кандидат географічних наук, доцент

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, Луганськ, Україна,
e-mail: dgalina_10@mail.ru

РОЛЬ МЕНТАЛІТЕТУ У РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Мета. В статті йдеться про менталітет, як чинник розвитку туризму. Значна увага приділена історичному аспекту дослідження поняття та його значенню у сьогоденні.

Методика. В роботі використано історичний, порівняльний методи дослідження. Так, завдяки порівняльному методу, було з'ясовано, що менталітет різних народів в плані гостинності відрізняється між собою, що призведе до різного рівня сприйняття туристів. Історичний метод використовувався при дослідженні наукових розробок зарубіжних та вітчизняних вчених.

Результати. В результаті проведеної роботи було доведено, що саме менталітет є основою, без якої неможливо побудувати ефективну туристичну галузь. Ментальність впливає на особливості сприйняття туристів місцевим населенням, від цього залежить бажання чи небажання населення проявляти гостинність зі свого боку. Різні країни відрізняються своїми ментальними особливостями, що позначається на швидкості проведення реформ у туристичній галузі. Нам дуже потрібно змінити національну свідомість для розвитку туризму в країні.

Наукова новизна. Доведено, що туристична галузь цілком залежить від особливостей менталітету населення, в цьому і полягає наукова новизна роботи.

Практична значимість. Практична значимість полягає у застосуванні запропонованих ідей фахівцями різного рівня у туристичній галузі. Окрему роз'яснювальну роботу слід проводити серед місцевого населення туристичних пунктів, тільки у повній взаємодії можливо досягти певних позитивних результатів.

Ключові слова: менталітет, ментальність, туризм, національна свідомість, чинник.

УДК 338.48

Заварика Галина Михайловна,
кандидат географических наук,
доцент

Восточноукраинский национальный
университет имени Владимира Даля, г.
Луганськ, Украина, e-mail: dgalina_10@mail.ru

РОЛЬ МЕНТАЛИТЕТА В РАЗВИТИИ ТУРИЗМА

Цель. В статье говорится о менталитете, как факторе развития туризма. Значительное внимание уделено историческому аспекту исследования понятия и его значению в настоящем.

Методика. В работе использованы исторический, сравнительный методы исследования. Так, благодаря сравнительному методу, было выяснено, что менталитет разных народов в плане гостеприимства отличается между собой, что приводит к различной степени восприятия туристов. Исторический метод использовался при исследовании научных разработок зарубежных и отечественных ученых.

Результаты. В результате проведенной работы было доказано, что именно менталитет является основой, без которой невозможно построить эффективную туристическую отрасль. Ментальность влияет на особенности восприятия туристов местным населением, от этого зависит желание или нежелание населения проявлять гостеприимство со своей стороны. Разные страны отличаются своими ментальными особенностями, что сказывается на скорости проведения реформ в туристической отрасли. Нам очень нужно изменить национальное сознание для развития туризма в стране.

Научная новизна. Доказано, что туристическая отрасль полностью зависит от особенностей менталитета населения, в этом и заключается научная новизна работы.

Практическое значение. Практическая значимость заключается в применении предложенных идей специалистами разного уровня в туристической отрасли. Отдельную разъяснительную работу следует проводить среди местного населения туристических пунктов, только в полном взаимодействии возможно достичь определенных положительных результатов.

Ключевые слова: менталитет, ментальность, туризм, национальное сознание, фактор.

UDC 338.48

Zavarika Halyna Mykhailovna,
Candidate of Geography Sciences, Associate
Professor

East Ukrainian National University named
after V. Dahl, Lugansk, Ukraine, e-mail:
dgalina_10@mail.ru

ROLE OF MENTALITY IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM

Purpose. The article refers to the mentality, as a factor of tourism development. Much attention is paid to the historical aspect of the study of the concept and its significance in the present.

Methods. This paper uses historical, comparative research methods. So, thanks to the comparative method, it was found that the mentality of different peoples in terms of hospitality differ among themselves, leading to different levels of perception of tourists. The historical method used in the study of scientific developments of foreign and domestic scientists.

Results. As a result of this work has been proven that it is the mentality is the foundation without which it is impossible to build an effective tourist industry. The mentality

affects especially the perception of tourists to local population depends on willingness or reluctance of people to show hospitality on their part. Different countries differ in their mental characteristics, which affects the speed of reforms in the tourism industry. We really need to change the national consciousness for tourism in the country.

Scientific innovation. Proved that the tourist industry is entirely dependent on the characteristics of the mentality of the population, this is the scientific novelty of work.

The practical significance. The practical significance lies in the application of the ideas proposed by experts of various levels in the tourist sector. A separate information campaign should be conducted among the local population of tourist items, in full cooperation may achieve some positive results.

Key words: mentality, mentality, tourism, national consciousness, factor.

Постановка проблеми. Глибинні причини системних проблем, які стоять перед країною, знаходяться в нашій ментальності, точніше, в тому, що в масовій свідомості не вироблені цінності України як держави.

Це корінна, фундаментальна проблема. Все залежить від ментальності. Ментальність – це перша умова, не враховуючи яку, не можна побудувати ні ефективну країну, ні ефективну економіку, ні ефективну культуру, ні ефективну владу, ні ефективну туристичну галузь. І дуже прикро, що у нас цей фактор практично ніяк не враховується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковою розробкою терміну «ментальність» вперше займались французьські вчені: М. Блок, Ж. Лефевр, Ж. Ле Гофф, М. Пруст, Л. Февр, Ж. Дюбі.

Ментальність як колективну свідомість розглядали Л. Леві-Брюль та К. Леві-Строс, як колективне несвідоме – К. Г. Юнг, Е. Нойман. М Фуко вважав ментальність тим, що визначає досвід і поведінку особистості. З Фрейд вказував на те, що власне життя індивіда не пояснює його ментальні форми.

Російські вчені також приділяли значну увагу дослідженню цього питання. Серед них: М. Бердяєв, А. Гуревич, Г. Гачев, Л. Пушкарьов та ін.

Серед українських вчених слід відзначити праці М. Поповича, В. Горського, В. Касяна, А. Бичко, І Бичко, В. Хромова, І Старовойт, О. Киричук, В. Москалець, Р. Додонова, В. Пролєєва, В. Іванова, В. Яніва, Ю. Канигіна та ін.. В своїх роботах вони вважають ментальність чинником відродження та формування національної самосвідомості українського народу. Проте, менталітет як чинник розвитку туризму, є недостатньо дослідженим, тому це питання є досить актуальним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Така глобальна тема як національна ментальність не досліджується з погляду застосування її до реалій туризму. Менталітет – не великий національний характер або система цінностей, відмінна для даної нації, а соціально-психологічний стан етносу, який складається в результаті тривалого впливу географічних, етнічних і соціальних факторів. Безумовно, туризм як галузь мобільна і готова до змін, так само повинна враховувати не тільки чинники тривалої дії, а й моментальні явища, які впливають на національний стан, наприклад, протягом декількох років.

Дослідження, що проводяться з погляду ментальності, не дають відповідь на можливість позитивного використання національних особливостей, однак дають поняття про те, що пов'язує менталітет з глибокими архетипами національного мислення, визначаючи тим самим «точки зростання», опори, на яких будується суспільство, що може бути використано з комерційної точки зору. Глобальні дослідження ментальності і менталітету, які проводяться не одне століття, мають у своїй основі різні теорії національного розвитку.

Мета статті полягає в дослідженні менталітету як чинника розвитку туризму.

Виклад основного матеріалу. У науковий термінологічний апарат категорію «mentalete» ввів французький вчений психолог і етнограф Л. Леві-Брюль в роботах «Ментальні функції в нижчих суспільствах» та «Первісна ментальність».

Глобальні дослідження ментальності і менталітету, які проводяться не одне століття, мають у своїй основі різні теорії національного розвитку. Наприклад, Г.Д. Гачев підходить до розкриття менталітету з погляду національного логосу, вважаючи, що існують різні національні логіки, які знаходять свій прояв у менталітеті. Конфлікт національних менталітетів проявляється в тих ситуаціях, коли один і той же пакет послуг надається одночасно різним групам з різним менталітетом. Так само, варто відзначити той факт, що навіть перебуваючи «всередині» одного менталітету, прояв його в різних соціальних групах категорично різний, причому найчастіше, соціальні групи з різних менталітетів знаходяться ближче один до одного по комплексу очікуваних послуг, ніж різні соціальні групи одного соціуму [5].

Французький соціолог Алексіс Де Токвіль в середині XIX-го ст., вивчаючи американську ментальність, визначив її словом «звичаї». Він писав, що завдяки своїм звичаям народ може отримати користь навіть із самих несприятливих кліматичних умов і самих поганих законів. Ніяку Конституцію не забезпечиш, якщо звичаї населення цьому опираються.

Л. Харрісон провів 20 років у країнах Латинської Америки, намагаючись осягнути причини повільного економічного і політичного розвитку цих країн. Він писав: «Слід визнати, що слово «культура» досить розпливчате і багатозначне, але якщо розглядати ті аспекти культури, які впливають на економічну, політичну і соціальну поведінку народів, значення цього поняття робиться більш визначеним. Культура - це логічно зв'язана система цінностей, установок і інститутів, що впливають на всі аспекти особистої і колективної поведінки». Отже, культура - це система цінностей, переконань, які для людини даної культури обов'язкові, культура - це етичний код, це ментальність, звичаї, це ..., в нашому побуті ми найчастіше вживаємо поняття «національні особливості». Культура формується під впливом безлічі чинників – географії, простору, релігії, історії, розміру популяції, клімату і т.д. [5].

Аргентинський соціолог Грандоні самостійно розробив свою типологію культурних цінностей, вкорінених в ментальності латиноамериканських селян. Він незалежно прийшов до висновків, багато в чому які, збігаються з висновками Харрісона, і назвав свою систему «типологія селянської свідомості». Не дивно, що етичний код селянства, що зародився на зорі людської цивілізації, повинен був бути загальним для всіх народів світу. Але згодом під впливом самих різних обставин - війн, міграцій, клімату, популяції і, звичайно, релігії він почав еволюціонувати з різною швидкістю, а подекуди так і застиг в ранньому середньовіччі [4].

Система Грандоні-Харрісона давала можливість спроектувати її на українську культуру, давала можливість виявити ті психологічні установки, від яких бажано позбутися, якщо ми хочемо розвиватися. Зневага до закону, розгнuzданість влади, неготовність людей до взаємного співробітництва, пасивність при зіткненні з труднощами, відсутність громадянської свідомості та вкрай егоїстичне переслідування особистих інтересів – ось головні риси селянської свідомості. Звичайно, ці малоприємні проблеми зустрічаються і в інших країнах, навіть у таких, як Америка чи Швеція. Але, в Україні, так само як і в Латинській Америці і в Африці, вищеперелічені явища виключно гострі і грають колосальну роль у гальмуванні розвитку суспільства.

Ось ця ментальна особливість – постійне бажання поскаржитися на долю, на владу, і постійне небажання зробити додаткове зусилля, щоб трохи збільшити свій добробут – ось це, напевно, найголовніша протидія на шляху проведення реформ. Без урахування ментальності взагалі нічого зробити не можна, жодного кроку – ні в економіці, ні в політиці, ні в соціальній сфері.

Ментальність – це те, що створюється не тижнями, не місяцями і навіть не роками, а поколіннями. Поколіннями виснажливого зусилля над собою, коли кожен раз хочеться зробити щось краще, чистіше, справедливіше. Коли діти переконуються в перевазі красивих, чистих, благородних помислів. Тільки після такої тривалої роботи щось відбувається.

Дослідження менталітету для розвитку туризму вкрай важливо, і є тією задачею, вирішивши яку український туризм вийде на новий рівень задоволення потреб населення. Звертаючись до робіт з дослідження менталітету, не можна знайти єдиного визначення менталітету, оскільки немає єдиного базового фактора, що описує це поняття. Менталітет - сукупність морально-етичних, поведінкових, соціологічних і психофізичних підвалин, характерних для даної групи, які визначаються як природними, історичними, так і соціальними чинниками, властивими даній групі в даний момент часу.

Вивчення української ментальності в умовах зростання туристської активності в Україні вкрай важливо, тому культурні, економічні, психо-емоційні, поведінкові фактори у різних народів різні. Більше того, наявність вже раніше задоволених потреб більш високого рівня у

відпочинку та рекреації, рівень задоволеності туристичними послугами в Україні в цілому знижується, що веде до негативного сприйняття відпочинку в Україні у значної групи українців. Вирішення цієї проблеми сприятиме не тільки підвищенню якості туристичних послуг, але і зможе відкрити нові горизонти внутрішнього туризму в Україні, що дозволить як зберегти фінансові потоки усередині країни, в той час як зараз вони масово прямують за кордон, так і підвищити загальний імідж країни як в очах населення, так і в іншому світі в цілому [6].

Аналіз основоположних цінностей дозволяє визначити, наскільки досліджувана ментальність здатна до сприйняття нового і вдосконалення. Це якраз той інструмент, який може допомогти нам вивчити український національний етичний код і знайти шляхи реформи національної свідомості. На державному рівні необхідно проводити наукові дослідження національного менталітету. Хіба не потрібно нам наукове обґрунтування хоча б того факту, що величезна більшість українського народу не бажає брати участі в будівництві свого суспільства?

Мало хто сумнівається, що релігія є одним з визначальних чинників формування національної культури та ментальності. Але мало хто визнає, що селянська свідомість в країнах південно-східної Європи та України збереглася через візантійську спадщину. Можна без зусиль виявити, що в країнах Східного християнства буржуазія як політичний і економічний клас почала складатися принаймні на п'ять століть пізніше, ніж у Західній Європі.

Англійський учений Джон Грей, знаменитий своїм презирством до політичної коректності, написав: «У ХХІ ст. світ наповнений грандіозними руїнами зірваних утопій ХХ ст. Невже зараз нам належить будувати прекрасну ілюзію знову?» [3].

Цікаво, що зараз, після обвалу всієї фінансової системи ліберального світу, думки Джона Грея звучать особливо правдиво. Наприклад, Грей стверджує, що якщо наукове знання людства акумулятивно, тобто постійно оновлюється і зростає, то людська етика - не прогресує. Що, якщо наука постійно розширює коло пізнань навколишнього світу і озброює людину його здатністю трансформувати природу, то людська етика залишилася такою ж, якою була три тисячі років тому. Те етичне, що досягнуто в одному поколінні, стверджує Грей, може бути втрачено в наступному. Це дуже глибока думка. Людство розширює свої технічні та наукові можливості, удосконалює свої засоби комунікації, прагнучи переробити світ, а людська етика залишається такою ж, якою вона була тисячі років тому. Людина так само боїться голоду, злиднів, приниження і смерті, як і його предки. Сучасну людину можна за кілька годин перетворити на жалюгідну тремтячу істоту, на тварину. Такою людиною легко маніпулювати, а звідси не виникає проблем у досягненні поставлених кимось цілей. Джон Грей стверджує, що кожна цивілізація досягає свого розквіту і повертається до занепаду. Ми повинні про це завжди пам'ятати, в цьому сенсі ліберали старанно уникають політично

некоректних сумнівів, воліючи дотримуватися заколисуючих нашу свідомість ілюзій [3].

Висновки. Зміна національної свідомості відбудеться тільки якщо політичні, інтелектуальні та інші громадські лідери України усвідомлять, що ряд традиційних цінностей перешкоджають створенню суспільства, спрямованого до демократії та соціальної справедливості. Просто будь-які спроби реалізувати ці рекомендації ззовні якимись іноземними порадиниками або державою приречені на невдачу. Необхідно розвивати відповідну ментальність і гостинність. Це дуже важливий аспект у туристичній галузі. Якщо ми хочемо розвивати туризм, то ми повинні бути дружелюбними, причому починаючи з митниці і закінчуючи обслуговуванням в готелі. Дослідження менталітету для розвитку туризму вкрай важливо, і є тією задачею, вирішивши яку український туризм вийде на новий рівень задоволення потреб населення.

Список використаних джерел

1. Возрастание духовных факторов (индивидуальных и коллективных) в процессе воспроизводства планетарных ресурсов туризма. – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/yakimenko.htm
2. Духовное содержание паломничества и туризм. – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/scherbakova.htm
3. Лалак О. А. Историко-ментальные засади формування української діаспори та інституційно-процедурні механізми взаємодії з Україною [Електронний ресурс] / О. А. Лалак // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. - 2013. - № 3-4. - С. 18-23. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drsk_2013_3-4_6.pdf
4. Ментальність як чинник становлення та розвитку громадянського суспільства (на прикладі України) . – Режим доступа: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2953/0>
5. Пронкевич О. В. Культурний туризм і "винайдення" Іспанії / О. В. Пронкевич // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Філологія. Літературознавство. - 2009. - Т. 124, Вип. 111. - С. 91-93. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdufl_2009_124_111_19.pdf
6. Роль національної ментальності в житті суспільства. - Режим доступа: http://ebk.net.ua/Book/history/boyko_iu/chapter19/1910.htm

Список использованных источников:

1. Возрастание духовных факторов (индивидуальных и коллективных) в процессе воспроизводства планетарных ресурсов туризма. - Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/yakimenko.htm
2. Духовное содержание паломничества и туризм. - Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/scherbakova.htm
3. Лалак А. А. Историко-ментальные основы формирования украинской диаспоры и институционально-процедурные механизмы взаимодействия с Украиной [Электронный ресурс] / А. А. Лалак // Государство и регионы. Серия: Социальные коммуникации. - 2013. - № 3-4. - С. 18-23. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drsk_2013_3-4_6.pdf
4. Ментальность как фактор становления и развития гражданского общества (на примере Украины). - Режим доступа: <http://jrnл.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2953/0>
5. Пронкевич А. В. Культурный туризм и "изобретение" Испании / В. Пронкевич // Научные труды [Черноморского государственного университета имени Петра Могили комплекса "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Філологія. Літературознавство. - 2009. - Т. 124, Вип. 111. - С. 91-93. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdufl_2009_124_111_19.pdf
6. Роль национальной ментальности в жизни общества. - Режим доступа: http://ebk.net.ua/Book/history/boyko_iu/chapter19/1910.htm

References:

1. Vozrastanye duhovnyh factors (yndyvudualnyh kollektivnyh s) in the process of reproduction planetarnykh tourism resources. - Access: http://tourlib.net/statti_tourism/yakimenko.htm
2. Spiritual Content palomnychestva and tourism. - Access: http://tourlib.net/statti_tourism/scherbakova.htm
3. Lalak AA History and mental foundations of Ukrainian diaspora and formation of institutional and procedural mechanisms of cooperation with Ukraine [electronic resource] / AA // Lalak countries and regions. Series: Social Communications. - 2013. - № 3-4. - P. 18-23. - Access: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drsk_2013_3-4_6.pdf
4. mentality as a factor in the formation and development of civil society (for example, Ukraine). - Access: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2953/0>
5. Pronkevych OV Cultural tourism and "invention" Spain / OV Pronkevych // Proceedings [Petro Mohyla Black Sea State University Complex "Kyiv-Mohyla Academy"]. Avg. : Philology. Literature. - 2009 - Vol 124, Issue. 111 - P. 91-93. - Access: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdufl_2009_124_111_19.pdf
6. The role of national mentality in society. - Access: http://ebk.net.ua/Book/history/boyko_iu/chapter19/1910.htm